SHULE YA SEKONDARI KANOMBE/EFOTEC

KIDATO CHA PILI

UFAHAMU: MIFUGO NCHINI RWANDA

Nchini Rwanda kuna mifugo tofauti kama vile wanyama wanaotunzwa na kulishwa nyumbani , wanaoishi majini na kulishwa pale , pamoja na wanyama wa porini. Wanyama hawa wote wanahitaji usalama na kulindwa ili wezi , majangiri na wawindaji wasiwaharibu kwa sababu wanyama hawa ni muhimu katika maendeleo ya nchi hasahasa nchi ya Rwanda.

Tunapozungumzia wanyama wanaotunzwa na kulishwa nyumbani kuna ng'ombe,kondoo,mbuzi, punda, sungura, nguruwe, kuku,bata,paka, mbwa,farasi, ngamia na wengine. Umuhimu wa wanyama hawa hutofautiana sana. Kuna wanaotoa nyama na maziwa tunayotumia kuchemsha chai, wanaotaga mayai, wanaobebeshwa mizigo , wanaolinda nyumba, na wanaotumiwa katika kilimo. Siyo hayo tu , bali wanatoa pia rutuba tunayotumia mashambani ili kuvuna vizuri.Kwa upande mwingine, tunapozungumzia wanyama wa majini tunaweza kusema samaki, mamba, nyangumi, chura na wengine. Na tunaposema wanyama wa porini kuna simba, chui , fisi , mbwamwitu,pakashume, tumbili, kobe, twiga, kifaru, pundamilia, sokwemtu , tembo, kifaru, sokwe, mbogo, ndege na kadhalika.

Wanyama hawa wote ni muhimu sana katika uchumi na maendeleo ya nchi . kwa mfano nchini Rwanda ,kuna mbuga za wanyama yaani pale wanapotunzwa wanyama wa porini. Mbuga hizo ni mbuga ya Volkano, ya Akagera na ile ya Nyungwe. Tukirudi kwenye umuhimu wa wanyama wa porini, tunaona ya kwamba mbuga hizi zinawavuta watalii kuja kuwatazama wanyama wanaotunzwa humo na siyo kwenda kwa bure , wanalipa ! Serikali ya Rwanda huepukana na aina yoyote ya uharibifu unaoweza kufanyiwa mbuga hizo ili wanyama hao waishi vizuri.

Kusema kweli, wanyama hawa wote ; wanaofugwa, wa majini na wale wa porini ; wanahitaji usalama ili waendelee kuchangia katika maisha bora , maendeleo na uchumi wa wanyarwanda.

I. MASWALI YA UFAHAMU/15

1. Chagua jibu sahihi/ 4
    1) Aina tatu za wanyama ni :

   a. Wanyama wanaofugwa na wanyama wa hewani
   b. Wanyama wa majini na wa porini
   c. Wanyama wa majini,porini, na wanaofugwa .
2) Katika wanyama wanaofugwa kuna :
   a. Nguruwe, sungura na chui
   b. Ngombe, paka na mbuzi
   c. Ngombe, mbuzi na fisi
3) Tunaposema wanyama wa porini kuna :
   a. Simba, samaki na sokwe
   b. Farasi, tumbili na kondoo
   c. Chui, fisi na mbogo
4) Katika wanyama wa majini kuna:
   a. Tembo , samba, na twiga
   b. Samaki ,mamba na chura
   c. Nyangumi, samaki na kobe

2. Kwa kifupi eleza umuhimu wa wanyama wanaofugwa nyumbani.

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

3. Je mifugo inasaidia nini katika shughuli za kilimo?

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

4. Taja mifano miwili kwa kila aina ya wanyama

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

5. Taja mbuga za wanyama tulizo nazo nchini Rwanda

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

   …………………………………………………………………………………………

SARUFI NA MATUMIZI YA LUGHA

Geuza vitenzi vya sentensi zifuatazo katika hali yakinishi au kanushi

1. Jana tunafanya jaribio ya Kiingereza……………………………………………
2. Wanafunzi hawasalimu mwalimu leo ……………………………………………
3. Sungura wanasali kila siku………………..……………………………………...
4. Wao walienda sokoni…………………………………………………………....
5. Sisi hatukula wali likizoni……………………………………………………..
6. Mwalimu anakuja sasa hivi……………………………………………………

Eleza misamiati ifuatayo:

1. Hakimu :…………………………………………………………………….
2. Rubani ……………………………………………………………………..
3. Binamu :………………………………………………… ………………………
4. Dada ya baba anaitwa……………………………………………………………….
5. …………………………………ni mtoto wa mtoto wangu.

Ainisha maneno yaliyopigiwa mstari, tumia N:nomino**, V:** kivumishi**,T :** kitenzi**,W:** kiwakilishi**,E:** kielezi **,U:** kiunganishi**/4**

1. <u>Mtoto</u> <u>anacheza</u> mpira

2. <u>Huyu</u> ni mwanafunzi wa kidato cha pili A

3. <u>Kila siku</u> Karoli <u>anachelewa</u> sana

4. Abizera anasoma <u>polepole</u>

5. <u>Mvulana</u> <u>mbaya</u> <u>anagombana</u> <u>na</u> <u>watoto</u> <u>wenzake</u>

Andika hesabu hizi katika maneno/4

1. Elfu tatu mia tano na hamsini na tano………………………….
2. Mia sita arobaini na nne………………………
3. Sitini na tisa ……………………………………
4. Tisini na sita…………………………………….

Chagua kivumishi kinachofaa ili kujaza sentensi za hapo chini/al 3

1. Ng'ombe ……………..(huyu, hii, hizi) anakula nyasi
2. Vyungu ……………(hiyo , hivio, vile) ni vipya
3. Mguu wake ni …………………..(mirefu, mrefu, murefu, ndefu)

Kamilisha methali zifuatazo:/ al /3

1. Adhabu ya kaburi…………………………………………………………..........
2. Haraka haraka…………………………………………………………………
3. Mpenda chongo ……………………………………………………………….
4. Panya akiwa hakimu, ……………………………………………………….
5. Mtoto wa nyoka ……………………………………………………………
6. Asiyesikia la mkuu……………………………………………………...
7. Aliye kando…………………………………………………………………..
8. Asikubali kushindwa ………………………………………………………
9. Manahodha wengi**……………………………………………………......................**

Kwa kutumia mshale husisha misamiati katika sehemu **A** na maelezo yake katika sehemu **B/6**

SEHEMU A	SEHEMU B
1. Mgahawa	A. Chumba cha kupokelea wageni
2. Hospitali	B. Mahali pa kuchezea mpira
3. Uwanja	C. Sehemu ya juu ya nyumba
4. Mahakama	D. Mahali pa kununua chakula
5. Paa	E. Mahali pa kutibu wagonjwa
6. Sebule	F. Mahali pa kuhukumu watu

Geuza sentensi zifuatazo katika umoja au wingi/

1. Kisu kile ni kizuri………………………………………………………………
2. Mama yangu anaimba…………………………………………………………
3. Mguu huu umevunjika……………………………………………………...
4. Nyumba zile ni nzuri……………………………………………………………

Kamilisha sentensi zifuatazo kwa kutumia msamiati unaofaa

1. Mama ya mama yangu anaitwa…………………………………………………
2. ……………………………ni mtu anayepokea karo za shule
3. Mtu anayeendesha ndege anaitwa………………………………………………..
4. ……………………………………ni **U**pungufu wa **K**inga **M**wilini
5. Dada ya baba yandu ninamuita………………………………………………
6. Haraka haraka …..

Tulisoma uundaji wa silabi katika Kiswahili. Toa mifano miwili (2) ya maneno yenye silabi zinazoundwa na:/ 3

a) Irabu pekee: 1. ………………………… 2 ……………………………
b) Konsonanti pekee: 1. …………………… 2………………………..…
c) Konsonanti + irabu: 1 …………………… 2………………………..…

Husisha vifaa vya shuleni katika sehemu A na kazi ya vifaa hivyo katika sehemu B /3

SEHEMU **A**	SEHEMU **B**
1. Kifutio	A. Kuchora picha
2. Chaki	B. Kupiga mstari
3. Kitabu	C. Kuandika masomo na mazoezi
4. Kabati	D. Kujulisha wakati
5. Penseli	E. Kuweka vitabu
6. Rula	F. Kukaa, kuandika na kuweka vitabu vya wanafunzi
7. Daftari	G. Kukaa
8. Saa	H. Kuandika ubaoni
9. Kiti	I. Kufuta ubao
10. Dawati	J. Kusoma

Jaza sentensi zifuatazo kwa kuchagua neno moja kati ya maneno haya **: muhula, Kiranja, mtihani, Mkuu, sare, wanatushauri, wavulana, mabwenini, bwaloni, mchana, anachunguza.**

Mfano: walimu washauri ……………………………kuheshimiana na wenzetu

Jibu: walimu washauri **wanatushauri** kuheshimiana na wenzetu.

1. Huu ni ………………………………..wa kwanza wa mwaka wa shule
2. Tunafanya …………………………wa Kiswahili. Mwalimu wetu ametupatia maswali rahisi.
3. Wanafunzi wote wa shule yetu wanavaa……………………………………
4. ………………………………………wa darasa letu anaitwa Kagabo. Yeye anasimamia wanafunzi wenzake.
5. …………………………………wa shule yetu ni mzuri sana. Yeye anaongoza shule vizuri.
6. Mwalimu mshauri wa wasichana ……………………………………nidhamu ya wasichana
7. Mwalimu mshauri wa ……………………………….anapanga michezo shuleni
8. Wanafunzi wanalala …………………………………………………
9. Walimu washauri wanaingia ……………………….kuchunguza chakula chetu.
10. Wakati wa chakula cha ………………………..tunaenda bwaloni.

Tummia mshale kuhusisha majina katika A na maelezo katika B

SEHEMU A	**SEHEMU B**
1. Mkuu wa shule	**a)**Kufundisha wanafunzi
2. Mhasibu	**b)**Kuchunguza nidhamu ya wasichana na kuwashauri
3. Kiranja	**c)**Kutunza vitabu makitabani
4. Mwalimu wa nidhamu	**d)**Kusoma
5. Mwalimu wa mitaala	**e)**Kuchunguza nidhamu ya wavulana na kuwashauri
6. Mwalimu mshauri wa wasichana	**f)**Kusimamia wanafunzi wenzake
7. Mwalimu mshauri wa wavulana	**g)**Kuchunguza nidhamu ya wanafunzi
8. Walimu	**h)**Kupokea karo za shule
9. Wanafunzi	**i)**Kupanga masomo ya wanafunzi
10. Mkutubi	**j)**Kuongoza shule

Jeuza sentensi zifuatazo katika umoja au wingi

1. Mimi ninasoma vizuri……………………………………………………………..
2. Wao hawasomi Kiswahili……………………………………………………………
3. Mtoto huyu anafua nguo……………………………………………………………..
4. Kalisa anasaidia mtoto yatima……………………………………………………….
5. Nyinyi mnavua samaki kila siku…………………………………………………….

Eleza misamiati ifuatayo

a) Nadodha : …………………...………………………………………………….
b) Hakimu : ……………………………………………………………………….
c) Rubani : ………………….……………………………………………………..
d) Mfinyanzi : ………………………………………………………………......
e) Dobi ……………………………………………………………………………….

BAHATI NJEMA NA LIKIZO NZURI !!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!